

Изселниците от селищата на Ботевградската котловина

отъ Игнатъ Пенковъ

Презъ 1939 г. имахме възможность да обходимъ селищата на Ботевградската котловина съ задача да съберемъ тукъ изложенитѣ материали. Последнитѣ не сж повече отъ единъ приносъ къмъ изучаване населението на тия наши селища, въ които има изселници отъ селищата на тоя край.

Най-напредъ, преди да посочимъ броя на изселницитѣ и посокитѣ на изселването, ще направимъ една кратка характеристика на физикогеографскитѣ и антропогеографски отношения въ Ботевградската котловина, за да бждемъ улеснени въ задачата си.

Ботевградската котловина е на границата между Стара-планина и Предбалкана. Размѣритѣ ѝ сж : 149 км.² при 29 км. дължина, 8—12 км. ширина и срѣдна надморска височина 350 м. съ слабъ наклонъ къмъ северъ. Като земноповърхна форма тя има еднообразенъ и плоскъкъ релефъ, нарушенъ отъ височинитѣ на Медвенъ, Темуша, хълма на Конаревецъ и Литакковскитѣ височини, които я раздѣлятъ на две части : източна и западна Границата между „коритището“ (котловината) и ограднитѣ му планини сж най-високитѣ точки на многобройнитѣ наносни конуси, по които сж разположени почти всички села и махали съ изключение на селата Скравена и Новачене, които сж въ „коритището“ до пролома на р. Бебрешъ въ Предбалкана. Върху обширенъ наносенъ конусъ на р. Рударка е с. Рашково, на другъ такъвъ сж с. Краево и Радотина. Много интересенъ е и голѣмиятъ конусъ на р. Ечемишка, южно отъ Ботевградъ къмъ лѣтовището, където е по-голѣмата частъ отъ лозята на ботевградчани. С. Лъжене, 4 км. източно отъ Ботевградъ, е разположено въ по-голѣмата си частъ въ „коритището“, а южнитѣ му махали сж върху плоскъкъ наносенъ конусъ. На изтокъ сж наноснитѣ конуси на р. Бистрица въ мѣстността „Разлива“. Едва ли има въ народната ни топонимия по-сполучливо име отъ това на споменатата мѣстность. Достатъчно е да се наблюдава „Разлива“ следъ дълги дъждове, за да се видятъ многобройнитѣ потоци, които заливатъ обширни пространства, обстоятелство, което е накарало мѣстното население да прокопава дълбоки и дълги канали за отводняване. Още по на изтокъ, малко южно е грамадниятъ наносенъ конусъ на Правешката рѣка, върху който сж разположени с. Правецъ, махала Попитка, Монастирска, Орѣшката и др. Рѣкитѣ Бистрица, Правешка, Калиница, Бебрешъ, Рударка и др. напускаяки поройнитѣ си конуси навлизатъ въ „коритището“ и правятъ много „джки“, разливатъ се при пълноводие и облатяватъ обширни мѣста. Презъ лѣтотия рѣки почти пресѣхватъ и се виждатъ обширни пространства покрити съ чакълища (напр. при с. Врачешъ, Скравена и др.). Тераси по рѣкитѣ липсватъ, освенъ въ пролома на р. Бебрешъ между Новачене и с. Боженица,

а това показва, както на мѣста въ Софийското поле (напр. Казиченския геренъ), че има потъвания. Особено е типично голѣмото трасавище източно отъ с. Скравена до къмъ махала Долна (Малка) Темуша. Второто заблѣтане е сломенатото вече между с. с. Лъжене и Правецъ. Тия две мѣста значително намаляватъ и безъ това малкото работна земя на котловината. Ето защо земедѣлието въ последната е слабо развито и не може да изхрани населението ѝ. По-добре е развито ливадарството и лозарството, което е по поройнитѣ конуси въ района на Ботевградъ и Лъжене, отчасти Правецъ, Скравена и Новачене. Въ последнитѣ две села се развива, въ връзка съ обилното напояване, зеленчукарството (самоуци), а напоследъкъ производството на ягоди. Всички тия поминъчни занятия, обаче, задържатъ само една незначителна частъ отъ нарастналото население.

За да завършимъ този прегледъ ще споменемъ, че ограднитѣ планини сж отъ голѣмо значение за стопанския животъ. Горитѣ по южнитѣ склонове, пасищата по западнитѣ и голитѣ обезлесени северни склонове опредѣлятъ степенята имъ на заселеностъ, а и общо живота въ котловината.

Въ Ботевградската котловина се наброяватъ 11 селища, отъ които само единъ градъ — Ботевградъ. Селата отъ изтокъ къмъ западъ сж: 1. Правецъ (прѣснато, съ махалитѣ: Бистрица, Драганевска, Дрѣвница, Монастирска, Орѣшкака и Попишка); 2. Лъжене; 3. Скравена (прѣснато, съ малкитѣ махали Паланка слѣта съ селото и близкитѣ Голѣма и Малка Темуша); 4. Врачешъ; 5. Литаково; 6. Радотина; 7. Краево (прѣснато); 8. Рашково (съ махалитѣ, Габровица, Бѣлчовска и Равна); 9. Гурково и 10. Новачене. Всички споменати селища сж въ пояса на височина 200—500 м., само с. с. Рашково е въ пояса отъ 500—700 м. и Краево — 700—1000 м.

Малкото работна земя, дребното и екстензивно земедѣлие, отдалечеността на котловината отъ голѣмитѣ културни и търговски центрове следъ прокарването на централната желѣзопътна линия, липсата на минерални богатства, липсата на условия за развитие на голѣми търговски и индустриални предприятия и сравнително голѣмата гжстонаселеностъ сж причинитѣ, които опредѣлятъ сжществуването, посоката и силата на изселническитѣ движения отъ селищата на Ботевградската котловина. Ето защо тя е една активна (даваща изселници) областъ и степенята на населеността ѝ отдавна е надхвърляла максималнитѣ възможности за изхранване и препитание.

Въ 1881 год. населението на нашитѣ селища е било около 16,348 ж., което бързо нараства до къмъ 1910 година, когато то достига 25,432 души или единъ абсолютенъ прирастъ отъ 9084 души (56%). Къмъ 1910 година, ние мислимъ, че се достига най-голѣмата населеностъ на котловината (при тогавашнитѣ стопански възможности). Приемемъ ли, че нарастването на населението е било съ сжщото темпо на развитие, котловината би трѣбвало да има едно население въ 1934 г. отъ 39,656 души, а въ сжщностъ населението е едва 27,561 души и прираста вмѣсто 14,224 за периода 1910—1934 г. е едва 2129 души. (Тия 2129 души котловината погълнала въпрѣки пренаселеността си, благодарение на по интензивното стопанисване на земята).

Отъ следната таблица е ясно, че разликата между 14,224 и 2,129 жители — 12,095 души сж се изселили. На тия именно изселници, или по-право на

всички такива от Освобождението насам, ще се помжчим да отбележим новите им мѣстоживелища и новите им поминъчни занимания, докогато можахме да съберем сведения за тях.

Населението на селищата от Ботевградската котловина

Г О Д И Н А	1910	1920	1926	1934	1910 — 1934	
					абсолют. прирастъ	%
1. Ботевградъ	4,424	4,392	4,965	4,946	522	12
2. Врачешъ	3,194	3,201	3,343	3,597	403	13
3. Гурково.	1,110	1,160	1,182	1,169	59	5
4. Краево	521	576	583	565	44	8
5. Литаково	3,033	3,062	3,093	3,153	120	4
6. Лъжане.	2,307	2,423	2,510	2,647	340	15
7. Новачене	2,416	2,458	2,443	2,468	52	2
8. Правецъ	2,981	3,184	3,157	3,230	249	8
9. Радотина	1,356	1,305	1,216	1,173	—183	—15
10. Рашково	1,429	1,529	1,605	1,652	223	16
11. Скравена	2,661	2,712	2,727	2,961	300	11
Всичко	25,432	26,002	26,834	27,561	2,129	8·6

Нека отбележим още единъ път, че причинитъ за изселването сж били и сж главно стопански: стремехъ за по-добър поминък и главно за придобиване на повече и по-плодородна земя, що се касае до изселванията къмъ Дунавска България. Не по-малко характерни сж, обаче, и изселванията за настаняване на държавна работа (въ София, Перникъ), общинска (София) и други.

По събранитъ отъ насъ сведения за времето следъ Освобождението и най-вече отъ 1910 г. до днесъ, отъ Ботевградъ има изселени въ София около 187 домакинства, настанени въ различнитъ краища на София, но най-вече въ Орханійския кварталъ днесъ квартали „Левски“ и „Ботевъ“ и по-малко въ Надежда, Орландовци и Бояна. Препитанието си намиратъ въ чиповничество, търговия, а малкъ брой въ занаятчийство. Ботевградъ е далъ

изселници още въ Божурище (1), Потокъ — Новоселско (1), Осиковци — Ботевградско (1), Литаково (1), Етрополе (4), Врачешъ — Ботевградско (1), Лъжене — Ботевградско (1), Правецъ (3), Мездра (3), Романъ (1), Перникъ (3), Червентъ-бръгъ (6), Луковитъ (1), Луковитско (1), Сомовитъ (1), Плъвентъ (4), В. Търново (4), Вратца (3), Г.-Орѣховица (1), Видинъ (3), Ломъ (2), Фердинандъ (1), Бѣлоградчица (3), Габрово (1), Варна (1), Свищовъ (1), Варненско (1), Шуменъ (1), с. Биволаре — Плъвенско (2), Чирпанъ (4) Клисуре (1), Горна-Джумая (3), Несебъръ (1), Казанлъкъ (2), Новоселци (4), Сливенъ (2), Карлово (2), Хасково (2), Бургасъ (2) Неврокопъ (1), Кюстендилъ (1), Пловдивъ (3), Пазарджикъ (1), Дупница (1), Златоградъ (1) и разни (7).

2. Село Правецъ е дало изселници въ: София (69 души) главно търговци на свине, птици и яйца и чиновници; Надежда (4), Софийско (4), с. Петърчъ — Софийско (3), Русе (17 — млѣкари и бозаджии), Ботевградъ (31), Етрополе (6), Ботевградско (2), Перникъ (2), Мездра (2 отъ 1890 г. — млѣкари), Червентъ-бръгъ (3), Луковитъ (4), Бѣло-Слатинско (5), Шуменъ (1) Попово (1), Варна (1), Свищовъ (1), Исперихъ (1), Ловечъ (1), Плъвентъ (3), Ломъ (2), Самоковъ (1), Панагюрище (1), Копрившица (1), Асеновградъ (1), Казанлъкъ (1), Св. Врачъ (1), Радомиръ (1), Ямболъ (1), Ихтиманъ (1), с. Хибитъ-Кеменларско (8 къщи отъ 1908 г.), Видинъ (2 к. отъ 1922 г.), Силановци — Орѣховско (3 к. отъ 1920 г. — земеделци), Романъ (1 к. отъ 1924 г. — занаятчия), Еница — Бѣло-Слатинско (6 к. отъ 1882 г. — земеделци), с. Търнава — Бѣло-Слатинско (24 к. отъ 1887—1912 г.), с. Габаре — Бѣло-Слатинско (4 к. отъ 1890 г.), с. Сухатче — Бѣло-Слатинско (1 к. отъ 1887 г. — търговецъ), с. Чомаковци (2 к. отъ 1878 г.), с. Попица — Бѣло-Слатинско (10 к. отъ 1878 г.), с. Буковецъ — Орѣховско (2 к. отъ 1879 г. — земеделци) и въ Америка (1 к. отъ 1914 г.).

3. С. Лъжене — София (90 к. — търговци, занаятчи, чиновници), Орландовци (1), Баня (1), Царь Асеново — Кубратско (5 к. отъ 1908 г. — земеделци), с. Джурилово — Бѣло-Слатинско (2 к. отъ 1907 г. — земеделци), с. Правецъ (2), Ботевградъ (14), с. Малородъ — Орѣховско (1), Ботево — Орѣховско (3 к. отъ 1925 г.), с. Писарево — Плъвенско (1 к. отъ 1878 г. — земеделецъ), с. Врачешъ (1), Мездра (1), Перникъ (1), Луковитъ (2 к. отъ 1882 г.), Попово (4 к. отъ 1880 г. — 1 търговия и 3 земеделе), с. Долни-Богровъ — Новоселско (1), Пещера (1), Казанлъкъ (1), Хасково (1), Сопотъ (1), Панагюрище (1), Пловдивъ (1), Лѣсковецъ (2), Тетевенъ (1), с. Калтинецъ — Горно-Орѣховско (1), Ломъ (1), и др.

4. С. Скравена — София 99 к. — Костинбродъ (1), Казичане (1), Надежда (3), Перникъ (6) Княжево (1), с. Боженица — Ботевградско (3), Врачешъ (1), Лъжене (3), Лакатникъ (1), Ботевградъ (10), Синаговци (1), Князь Александрово (Хибитъ) — Кеменларско (2), Горни Джбникъ — Плъвенско (2 к. отъ 1890 г.), Войводово — Орѣховско (2 к. отъ 1920 г.), с. Грамада — Кулско (1), Кюстендилъ (1 к. отъ 1925 г.), с. Оходень — Бѣло-Слатинско (3 к. отъ преди Освобождението), Кнежа (1), Караачъ (1), Соколаре — Бѣло-Слатинско (4 к. отъ преди Освобождението), Бъркачъ (1), Буковци (1), Ново-село (1), Свищовско (1), Бръгово (1), Крушовица — Орѣховско (1), Видинъ (1), Вратца (2), Габрово (1), Свищовъ (1), Самоковъ (2), Ямболъ (1), Пловдивъ (1), Горна-Джумая (1), и др.

Не е безинтересно да отбележим, че отъ с. Скравена отъ Освобождението на България до 1912 г. сж ходили на печалба въ Румъния и то изключително въ „Ибраила“ (Браила) и Галацъ до 10—15 души подъ началството на „командаръ“, който ги е пазарилъ по чифлиците на чокоитъ. Работили сж като градинари отъ м. мартъ до Арахангеловденъ (21 ноемврий). Единъ отъ тѣхъ е работилъ като готвачъ — „бокатаръ“. Следъ войнитѣ печалбаретво въ Скравена има пакъ до дигларниците на Горни-Богровъ, фабрицитѣ въ Пазарджикъ, мини „Перникъ“ „Пиринъ“ и „Черно море“, дори има 2—3 постоянни работници. Временно ходятъ и по градинитѣ около Малашевци. 2—3 души, сжщо въ семинарното депо (за зеленчуци) на Никола Рунтовъ и други.

5. Врачешъ — София (67 к.), Слатина (4), Огоя (1), Баня (1), Красно село (1), Ботевградъ (5), Търговище (2), с. Ковачевецъ — Поповско (1 к.), Перникъ (1), Чурекъ — Новоселско (1), Кюстендилъ (1 к. отъ 1901 г.), с. Койнаре — Бѣлослатинско (1), В. Търново (4), с. Вранякъ — Бѣло-Слатинско (3), Стара-Загора (3), Казанлъкъ (1), Бургасъ (1), Брусарци (1), Пазарджикъ (1), Драгоманъ (3).

6. Литаково — София (114 к. — търговци и чиновници), Надежда (8), Орландовци (5), Курило (1), с. Долни Лозенецъ (1), Кунино (1), Ботевградъ (3), Етрополе (1), Мездра (1), Перникъ (4), Чомаковци — Бѣлослатинско (1 к. отъ 1890 г.), Провадийско (1), Америка (1 к.), Канада (1 к. отъ 1906 г. и 1 к. отъ 1924 г.), Вировско — Бѣлослатинско (1), Новоселско (1), Люти долъ — Врачанско (1), Негушево — Новоселско (1), Пловдивъ (3), Рудоземъ (1), Карнобатъ (1), Пещера (1), Хасково (1), Стара-Загора (1), Девинъ (1), Асеновградъ (1), Разлогъ (1), Горна-Джумая (1), Горна-Орѣховица (1), Плѣвенъ (3), Ломъ (1), Варна (2 к. отъ които едната на поручикъ отъ флотата).

7. Новачене — София (126 к.), Орландовци (1), Слатина (1), Ботевградъ (6), Княжево (2), Скравена (1), Перникъ (1), Русе (1), Надежда (8), Мездра (4), Литаково (1), Лъжеше (1), Лялница (1), Хубавене (1), Боснекъ (2), Осленъ Криводолъ — Врачанско (1), Кялтинецъ — Г.-Орѣховско (1), Реселецъ (1), Теодосиево (1), Бързина — Орѣховско (1), Брусенъ — Врачанско (1), Рогозень — Орѣховско (1), Брусарци (1), Чукурово — Новопазарско (2 к. отъ около преди 20 год.), В. Търново (1 к. отъ следъ 1912 г.), Ново-село — Никополско (1), Вранякъ и Джуридово — Бѣлослатинско (по 1 к. отъ преди Освобождението — около 1854 г.), Г.-Орѣховица (2), Варна (1), Фердинандъ (1), Самоковъ (1), Сливенъ (1), Пазарджикъ (1), Бургасъ (3), Батакъ — Пещерско (1), Чепинци — Софийско (1), Свищовъ (1), Разлогъ (1).

8. Гурково (Уруцятъ) — София (86 к.), Надежда (7), Орландовци (3), Малашевци (1), Биримирци (2), Бояна (1), Симеоново (1), Етрополе (1), Радотина (1), Лютибродъ — Врачанско (1), Осоица — Новоселско (1), с. Брѣгаре — Орѣховско (1 к. отъ 1884 г.), с. Тлачене — Бѣлослатинско (2 к. отъ 1884 г.), с. Глава — Бѣлослатинско (7), с. Лепица — Бѣлослатинско (6 к. отъ 1880 г.), с. Долна-Секирна — Трънско (1), с. Гблъманово — Варненско (1), Ямболъ (1), Пловдивъ (1), Романъ (3 — единъ търговецъ, единъ чиновникъ и единъ занаятчия), Троянъ (1 шофьоръ).

9. Рашково — София (31), Надежда надъ 23, Орландовци (2), Върбица (2), Баня (1), Краево (1), Литаково (1), Гурково (1), Криводолъ — Врачанско

(3 к. отъ около 1915 г.), Мездра (7 отъ къмъ 1912 г.), с. Фуренъ — Орѣховско (1 к. отъ преди 70 год.), с. Брѣсте — Орѣховско (3 к. отъ преди 35 г.), Ботевградъ (4), Лепица — Бѣлослатинско (1 к. преселена около Освобождението), с. Комарево — Плъвенско (1 к. около Освобожд.), с. Букьовци — Софийско (1 к. — следъ войнитѣ), Борованъ (1 к. отъ къмъ 1880 г.), Своге (1), Пловдивъ (1), Златоградъ (1), Бойчиновци — Фердинандско (1), Врачанско (2), Килифарево — В. Търновско (1), Омортагъ (1 отъ къмъ 1935 г.).

10. Радотина — София (37 к. отъ 1918 г. — 1924 г. и следъ това). Надежда (надъ 80 домакинства; една часть отъ посоченитѣ въ София може би спадатъ къмъ тия въ Надежда. Често пжти ни увѣряваха, че въ Надежда сж надъ 100 кжщи, но отъ справкитѣ, доколкото ни бѣ възможно да направимъ такива, се установи, че има около 80—100 к.¹), Орландовци (7), Биримирци (3), Слатина (1), Мездра (4), Ботевградъ (1), Лютибродъ (1), Осеновлякъ — Софийско (1), Типченица — Врачанско (1), Сираково (3), Кацелово (1), Негушѣво — Софийско (1), Провадийско (8), Попица — Бѣлослатинско (2), Ново-Пазарско (3), Чомаковци — Бѣлослатинско (1 к. отъ къмъ 1895 г.), Варна (1 к. отъ 1900 г. чиновникъ), Въринско — Ихтиманско (1), Г.-Орѣховица (1), Вакарелъ (1), Дупница (1), Горна-Джумая (1), Перникъ (1).

11. Краево — София (16), Надежда (6), Орландовци (4), Айтоско (2 к. следъ 1918 г.), Ботевградъ (1), Ова Сютоглу — Ново-Пазарско (5 к. изселени къмъ 1922 г.), Калугерово — Ботевградско (1), Рашково (1), Литаково (1), Гурково (1), Лютибродъ — Врачанско (1), Криводолъ — Врачанско (1), Фуренъ — Орѣховско (3), Варна (1), Плъвенъ (1), Фердинандъ (1), Царево (1), Горна-Джумая (1), Златоградъ (1), Пазарджикъ (1).

Обр. 1. Главни посоки на изселническото движение отъ Ботевградската котловина.

¹ Почти толкова ги дава (70 к.) и В. Христосковски въ статията за с. Радотина, вестникъ „Ботевградска дума“ брой 3, год. 1.

От горезложеното се вижда, че селищата на Ботевградската котловина изпращат най-голям брой изселници на: а. Столица София; б. Дунавска България; в. Южна България и г. на своя административен и пазарен център Ботевград.

Изселниците в София от всички села на котловината сж около 820 домакинства, а като се вземат предвид и изселниците в близките присъединени и неприсъединени към София селища, броя им (на изселниците) надхвърля 1000 домакинства или близу половината от всички изселници. В София сж се заселили на по-големи групи по Орханлийското шосе (днес кварталитъ „Ботевъ“ и „Левски“), в Подуене (най-вече в близкитъ за към Ботевградъ квартали, за да се виждатъ съ роднини и близки и подържатъ връзки съ родния край). В селищата около София най-много изселници има въ с. Надежда — около 180—200 кжши, като почти половината сж отъ с. Радотина. Значително по-малкъ е броятъ имъ въ с. Орландовци, Биримирци, Слатина, Квяжево, Бояна и т. н. За да свършимъ съ прегледа на изселниците в София, които както се спомена намиратъ препитание най-вече като дребни чиновници, държавни и общински служачи, търговски пътници, работници и др. т. служби, които изискватъ дейни, предприемчиви и съ по-малко образование хора. По отношение намирането на работа нашитъ изселници сж много находчиви, бързо се приспособяватъ и сж на първо мѣсто в София, като конкуриратъ пирдопчани, панагюрци и т. н. Една малка частъ отъ изселниците сж търговци на ракии (въ връзка съ производството въ родния край, на плодове (най-вече сини сливи и череши), на добиткъ (особено свини — напр. правчани), съдържатели на ресторанти (братя Миневи, бирария „I-ва Шуменска“) и др.

За да имаме по-ясна представа за поминъка на нашитъ изселници в София, ще разгледаме тоя на нѣкои села, анкетирани отъ насъ по-подробно. Напр. с. Гурково (Уруцитъ), едно отъ най-беднитъ села въ Ботевградската котловина, е дало 86 домакинства изселници в София, които се занимаватъ съ следнитъ поминъци: на общинска служба: по трамваитъ 18 домакинства, по-чистотата (метачи) 13 домакинства, разсилни 3 домакинства (1 „Борисовата“ градина и 1 гробищата), Софийскитъ минерални бани 5 домак.; на държавна служба: полицаи 27 души, по Б. Д. Ж. 9 души, по фабрицитъ като работници 11 души.

С. Новачене е дало 126 домакинства изселници. На общинска служба: трамваи 9 служачи, чистотата (метачи) 32, гробищата 10, кланницата 4, водопровода 2, санитарни и разсилни 4, кадастрално и гражданско отдѣление 3; на държавни служби: 12 полицаи, 9 работници по Б. Д. Ж., по болници 4 души, 2 расилни въ министерствата, по бани 3, 12 подофицери, въ държавни работилници 8, митница 4 и по разни дружества, работилници и градини общо около 70 други работници. Това научихме допълнително отъ г. Радулъ Ниновъ отъ с. Гурково, за което тукъ изказваме голѣма благодарностъ.

С. Литавково — 114 дом. изселници. На общинска служба: по трамваи 11 души, чистотата 8, гробища 2, кланница 1, общински полицаи 2, гражданско и кадастрално отдѣление 3, разсилень 1, на държавна служба: 16 полицаи, по Б. Д. Ж. 10, болногледачи 2, по министерства 3, банкови разсилни 2, подофицери 7, митнишки стражари 2 и т. н.; на частна работа 22.

С. Лъжене — 90 изселени домакинства. На общинска служба : по трамваятъ 12 души, чистота 2, гробища 5, кланницата 1, водопровода 3, санитарно отделение 5, разсилни 4 ; държавни служби : полицаи 10, по Б. Д. Ж. 8, разсилни по министерствата 3, подофицери 7, по държавни работилници 4, митници 8, (стражари) ; фабрични работници, градинари и др. 18 души и т. н.

Отъ статистиката на тия четири села се вижда, че нашитѣ изселници заематъ нисши служби и за тѣхъ тѣ сж много търсени, понеже сж постоянни и добри работници. Само така ще можемъ да си обяснимъ голѣмия имъ брой въ общинскитѣ и държавни учреждения.

Втората голѣма вълна изселници е залѣла селищата на Дунавска България. Мѣстото не ни позволява да анализираме горнитѣ данни, но ще изтъкнемъ само, че плодороднитѣ земеделски околии на Бѣла-Слатина, Орѣхово и Луковитѣ сж погълнали по-голѣма часть изселници, като една часть се е задържала по важнитѣ и кръстопжтни гари : Мездра, Романъ, Червень-бръгъ, Джбнитѣ, Плъвенъ, Г.-Орѣховско, Русе (най-вече бозаджии и млѣкари отъ с. Правецъ) и др. Тия, които сж се заселили по гаритѣ сж предимно чиновници, търговци, служащи, занаятчи и рѣдко пжти земеделци. Само въ споменатитѣ земеделски околии и тия на Нови-Пазаръ, Провадия и др. сж задържали изселницитѣ като земеделци, но и въ първия и въ втория случай тѣ сж добри, разумни и опитни стопани.

Трета група изселници търсятъ препитание по мини Перникъ, по тютюневитѣ складове въ Дупница и Горна-Джумая, по фабрицитѣ въ Пазарджикъ, Пловдивъ, Стара-Загора и по-рѣдко като чиновници, полицаи и др. изъ Родопския край.

На четвърто мѣсто идватъ изселницитѣ отъ селищата на котловината къмъ нейния административенъ, пазаренъ и просвѣтенъ центъръ — гр. Ботевградъ. Неговото население постоянно се промѣня съ преселници отъ селата, които идватъ като чиновници, търговци, млѣкари, бозаджии (най-вече победнитѣ правчани, лъженчани, скравенчани, литаковчани, и по-малко отъ другитѣ села).

Най-после трѣбва да отбележимъ, че не всички села даватъ еднакъвъ брой изселници, съответно на населението си. По-богатитѣ села като Лъжене и Литаково даватъ много по-малко изселници въ сравнение съ тия отъ с. с, Радотина, Гурково, Рашково, Краево и др.

Отъ всичко споменато до тукъ можемъ да извадимъ следното заключение : изселницитѣ отъ селищата на Ботевградската котловина сж преди всичко изгонени отъ бедната природа на родния край, който следъ като ги отгледа ги принуждава да търсятъ нови мѣста за заселване и добиване на сигуренъ поминъкъ. Такъвъ нашитѣ изселници намиратъ най-вече въ столицата ни, която „расте, но не старѣе“ и жадно ги приютява въ многоликния си стопански животъ. Тукъ, често пжти достигнали висинитѣ въ културно-стопанския ни животъ, тѣ не забравятъ родния край. Организирани въ културно-просвѣтни дружби (Ботевградската, Новаченската, Правешката, Питановска и др.) тѣ работятъ не само за своето взаимно опознаване, но и за всестранното издигане на роднитѣ села.